

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF FORMATION OF THE CONCEPT OF INVESTMENT PROVISION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

УДК 330.341.1:338.43

<https://doi.org/10.32843/bses.63-19>

Зоря О.П.

д.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Бардіна Т.О.

к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Зоря С.П.

к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Zoria Oleksii

Poltava State Agrarian Academy

Bardina Tetiana

Poltava State Agrarian Academy

Zoria Svitlana

Poltava State Agrarian Academy

У статті розроблено теоретико-методологічні основи формування концепції інвестиційного забезпечення сталого розвитку сільських територій. Визначено, що системне уявлення про сільські території як територіально-суспільну систему дає змогу розглядати їх як соціо-еколого-економічну систему в контексті таких структурних компонентів: агроєкосистеми, економічного і соціально-ментального простору. Установлено, що сталий розвиток можливий на основі комплексного підходу, що враховує тісний взаємозв'язок між економічним, екологічним та соціальним складниками сільських територій. Зазначено, що сталий розвиток сільських територій можливий лише за наявності достатнього й ефективного інвестиційного забезпечення на основі поєднання зусиль органів державної та місцевої влади, територіальних громад, суб'єктів господарювання, формування та імплементації інвестиційної стратегії, вдосконалення державної інвестиційної політики й запровадження відповідного механізму її реалізації.

Ключові слова: концепція, сільські території, сталий розвиток, інвестиції, аграрне виробництво, управління.

В статье осуществлена разработка теоретико-методологических основ форми-

рования концепции инвестиционного обеспечения устойчивого развития сельских территорий. Определено, что системное представление о сельских территориях как территориально-общественной системе позволяет рассматривать их как соціо-еколого-економическую систему в контексте следующих структурных компонентов: агроэкоэкономической, экономической и социально-ментальной пространств. Установлено, что устойчивое развитие возможно на основе комплексного подхода, учитывающего тесную взаимосвязь между экономической, экологической и социальной составляющими сельских территорий. Указано что устойчивое развитие сельских территорий возможно только при наличии достаточного и эффективного инвестиционного обеспечения на основе объединения усилий органов государственной и местной власти, территориальных общин, субъектов хозяйствования, формирования и имплементации инвестиционной стратегии, совершенствования государственной инвестиционной политики и внедрения соответствующего механизма её реализации.

Ключевые слова: концепция, сельские территории, устойчивое развитие, инвестиции, аграрное производство, управление.

The article develops the theoretical and methodological foundations for the formation of the concept of investment support for sustainable development of rural areas in terms of institutional transformations. It is determined that the systemic idea of rural areas as a territorial and social system, allows us to consider them as a socio-ecological-economic system in the context of the following structural components: agroecosystems, economic and socio-mental space. It has been established that sustainable development is possible on the basis of an integrated approach that takes into account the close relationship between the economic, environmental and social components of rural areas. Rural areas develop in a certain natural environment, in close connection with the urban territorial subsystem and under the influence of the global economic system. The dynamism and sustainability of rural development depend not only on the external environment, but also on achieving a balance of their economic, social and environmental components, which is ensured by adhering to the principles of complexity, coherence, balance and harmony. The methods of management of sustainable development of rural areas used in modern economic science and practice are caused by features of the last, and also the factors influencing activity of investments in the conditions of a countryside. All this requires a variety of applied management tools, the cumulative effect of which should ensure sustainable development of rural areas, stabilization of agricultural production, stop the outflow of migration from rural areas to cities and abroad, improve living standards in rural areas. Based on the provisions of economic theory on the nature of investment and current legislation, the article reveals the following features of investing in sustainable rural development. It is noted that sustainable development of rural areas is possible only with sufficient and effective investment support based on a combination of efforts of state and local authorities, local communities, businesses, investment strategy, improving public investment policy and implementing an appropriate mechanism for its implementation.

Key words: concept, rural areas, sustainable development, investment, agricultural production, management.

Постановка проблеми. Рівень інвестиційної активності у будь-якій сфері залежить від цілої низки чинників, які здійснюють нерівнозначний вплив на розвиток об'єкта інвестування. Окрім того, на інвестиційну активність у сільській місцевості впливають і специфічні особливості розвитку самих сільських територій та аграрного виробництва як основної сфери діяльності. Розвиток сільських територій нині характеризується нерівномірними тенденціями. Це багато в чому зумовлено чинниками, що проявляються різною мірою в певній місцевості з особливостями конкретної тери-

торіальної громади, природно-кліматичних умов території, характеру і способу життя населення, сформованої спеціалізації виробництва і т. п. Дані умови, своєю чергою, впливають на інвестиційну активність у конкретному селі, сільськогосподарському підприємстві, оскільки визначають ефективність капіталовкладень у різного роду об'єкти. У зв'язку із цим доцільно розглянути чинники, які впливають на інвестиційні процеси в сільській місцевості, щоб виявити характер їхнього впливу, використати сильні сторони з метою нівелювання з виникаючих загроз зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні та прикладні аспекти сталого розвитку сільських територій досліджувалися і висвітлені у роботах багатьох вітчизняних учених. Значний внесок у розгляд даного питання зробили: В. Аранчій [1], М. Денисенко [2], Н. Котенко [3], М. Малік [4], О. Павлов [5], В. Россоха [6], П. Саблук [7], О. Славкова [8], І. Сторонянська [9], І. Яснолоб [10] та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень різноманітних аспектів сталого розвитку сільських територій, багато питань, пов'язаних з інвестиційним забезпеченням процесу їх сталого розвитку, залишаються не до кінця вивченими та носять дискусійний характер.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у розробленні теоретико-методологічних основ формування концепції інвестиційного забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах інституційних трансформацій. Виходячи із цього, завданнями дослідження є:

- обґрунтування сільських територій як системи сталого розвитку та визначення її компонентів;
- розроблення складників та моделі сталого розвитку сільських територій в умовах інституційних трансформацій;
- визначення чинників, які впливають на інвестиційні процеси на сільських територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток сільських територій сьогодні відбувається вкрай нерівномірно. Незважаючи на динамічне зростання аграрного виробництва, рівень і якість життя сільського населення у цілому істотно відстають від рівня життя у містах, звужується доступ населення до послуг соціальної сфери, поглиблюється інформаційний та інноваційний розрив між міською та сільською місцевістю, що призводить до зростання міграційного відтоку сільського населення та зниження загального рівня розвитку сільських територій. Системне уявлення про сільські території як територіально-суспільну систему, що виникла, перш за все, у результаті просторової диференціації, дає нам змогу розглядати їх як соціо-еколого-економічну систему в контексті структурних компонентів: агроєкосистеми, економічного і соціально-ментального простору (рис. 1).

Цілісне поєднання природних і антропогенних елементів утворює агроєкосистеми, в яких вони переплітаються і тісно взаємодіють, зумовлюючи сутнісні характеристики сільських територій. Визначаючи сільську територію як агроєкосистему за такими ознаками, як місце розташування, вид, призначення, характер використання та просторові параметри земель, можна побачити конкретну їх відмінність від міської територіальної системи. Забезпеченість сільськогосподарськими угіддями є однією з характеристик сільських територій як агроєкосистеми й одночасно їх ідентифікаційною ознакою. Водночас незалежно від відмінностей

у рівні забезпеченості сільськогосподарськими угіддями сільських територій даний природний ресурс є універсальним і багатофункціональним: предметом праці й засобом виробництва у сільському господарстві; головним компонентом ландшафтів; основою природних умов; просторовим базисом розміщення виробництва; місцем життєдіяльності.

Сучасний етап розвитку науки все більш переконує у тому, що її майбутнє – за міждисциплінарними дослідженнями, здійснюваними на перехресті декількох галузей знань. Цю вимогу, в першу чергу, можна застосувати по відношенню до такого складного об'єкта пізнання, яким є сталий розвиток сільських територій. У цьому напрямі використовувалися основоположні ідеї політичної економії, концепції сталого розвитку і соціоекономіки. Сталий (збалансований) розвиток можливий на основі комплексного підходу, що враховує тісний взаємозв'язок між економічним, екологічним та соціальним складниками сільських територій. Розглянувши наукові положення, на основі яких формується визначення сільських територій як складної, багаторівневої і поліфункціональної системи [1; 4; 8; 10], пропонуємо концептуальну модель сталого розвитку сільських територій (рис. 2). Метою розвитку сільських територій є відтворення їхнього трудового, виробничого, соціального і природного потенціалу. Відповідно до цього процесу, спочатку на першій стадії забезпечується їх просте відтворення, на другій – розширене. Тимчасові рамки процесу відтворення залежать, перш за все, від темпів економічного розвитку сільських територій.

Сільські території розвиваються у певному природному середовищі, у тісному взаємозв'язку з міською територіальною підсистемою та під впливом глобальної економічної системи. Динамічність і стійкість розвитку сільських територій залежать не лише від зовнішнього середовища, а й від досягнення балансу їх економічного, соціального та екологічного складників, який забезпечується завдяки дотриманню принципів комплексності, узгодженості, збалансованості та гармонійності. Комплексність передбачає розвиток усіх складників сільських територій у їх єдності й цілісності. Дотримання принципу узгодженості означає визнання відносної автономії кожного зі складників об'єкта розвитку, їх спільну еволюцію у процесі розвитку. Збалансованість розвитку – це врівноваженість між економічним, соціальним та екологічним складниками сільських територій. Гармонійність заснована на пропорційному, рівномірному розвитку складових сільських територій, урахуванні їхніх інтересів.

У процесі реалізації цільової функції розвитку сільських територій вирішуються його завдання. Розвиток сільських територій у територіаль-

Рис. 1. Сільські території як система сталого розвитку

Джерело: складено авторами

ному, ресурсному, галузевому й функціональному напрямах свідчить про взаємозв'язок між сільським господарством як провідною галуззю сільської економіки та сільськими територіями як соціалізованим простором. Тому проблема продуктивної зайнятості населення на сільських територіях повинна вирішуватися за рахунок прикладання праці в аграрному секторі економіки, що дає змогу досягти одночасно декількох цілей розвитку: раціонального використання природних ресурсів, наповнення місцевих бюджетів, відтворення сільського господарства, вдосконалення виробничої й соціальної інфраструктури, підвищення рівня життя сільського населення. Разом із тим аграрне виробництво на сільських територіях не є єдиним видом економічної діяльності. Сільські території мають у своєму розпорядженні можливості для

диверсифікації господарської діяльності за рахунок розвитку несільськогосподарського виробництва, надання різних послуг населенню. На підтримку таких видів діяльності можна навести такі аргументи:

- поява на селі підприємницьких структур, фінансово спроможних перетворити будь-яку діяльність у прибутковий бізнес;
- приплив інвестицій у сільську місцевість, передусім у приміські зони, внаслідок зростання цін на земельні ділянки та оренду за їх використання у містах;
- менша вартість робочої сили на селі порівняно з містами;
- використання сільської місцевості для розміщення переробних підприємств у зоні виробництва продовольчої сировини;

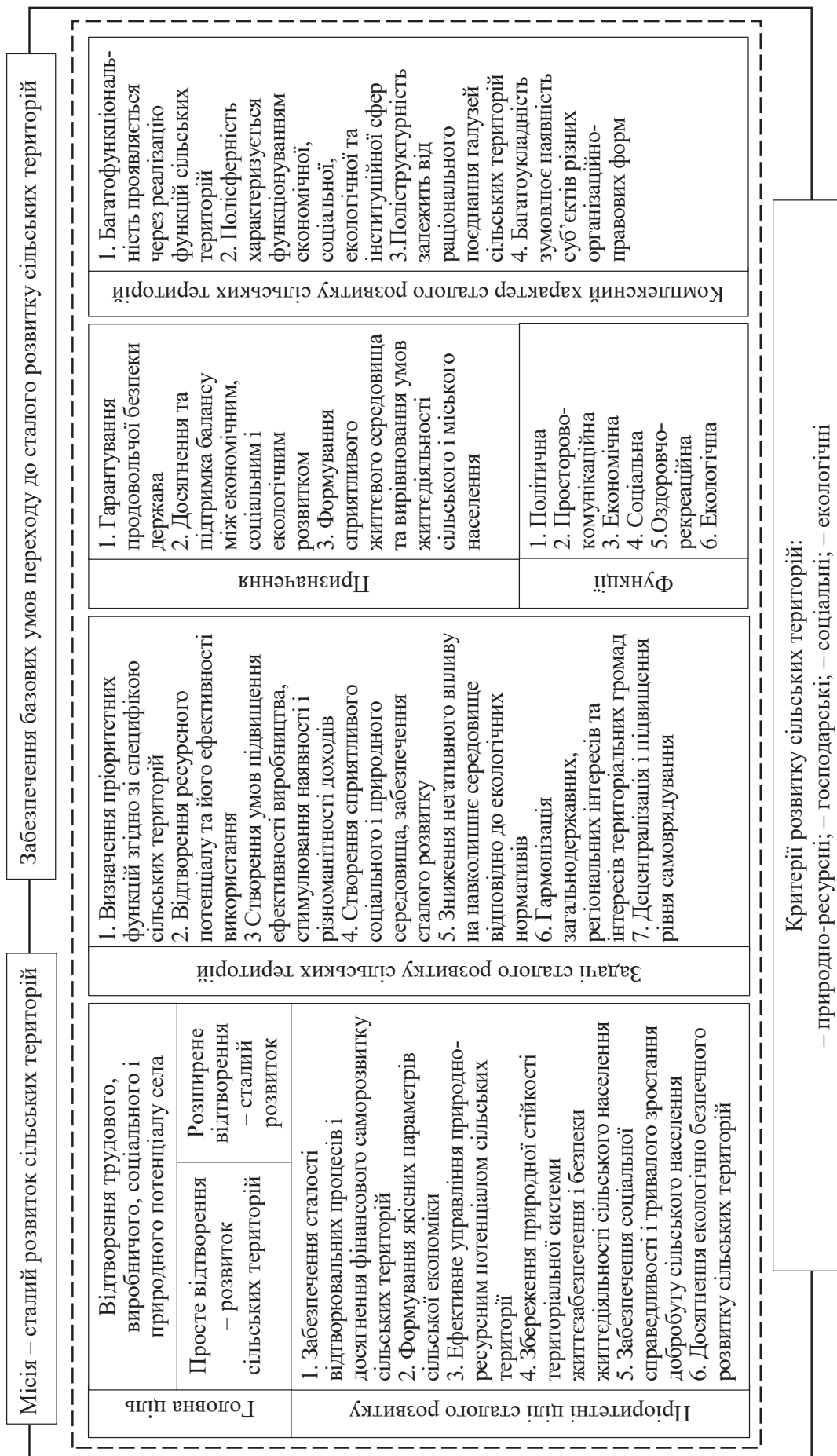

Рис. 2. Концептуальна модель сталого розвитку сільських територій

Джерело: складено авторами

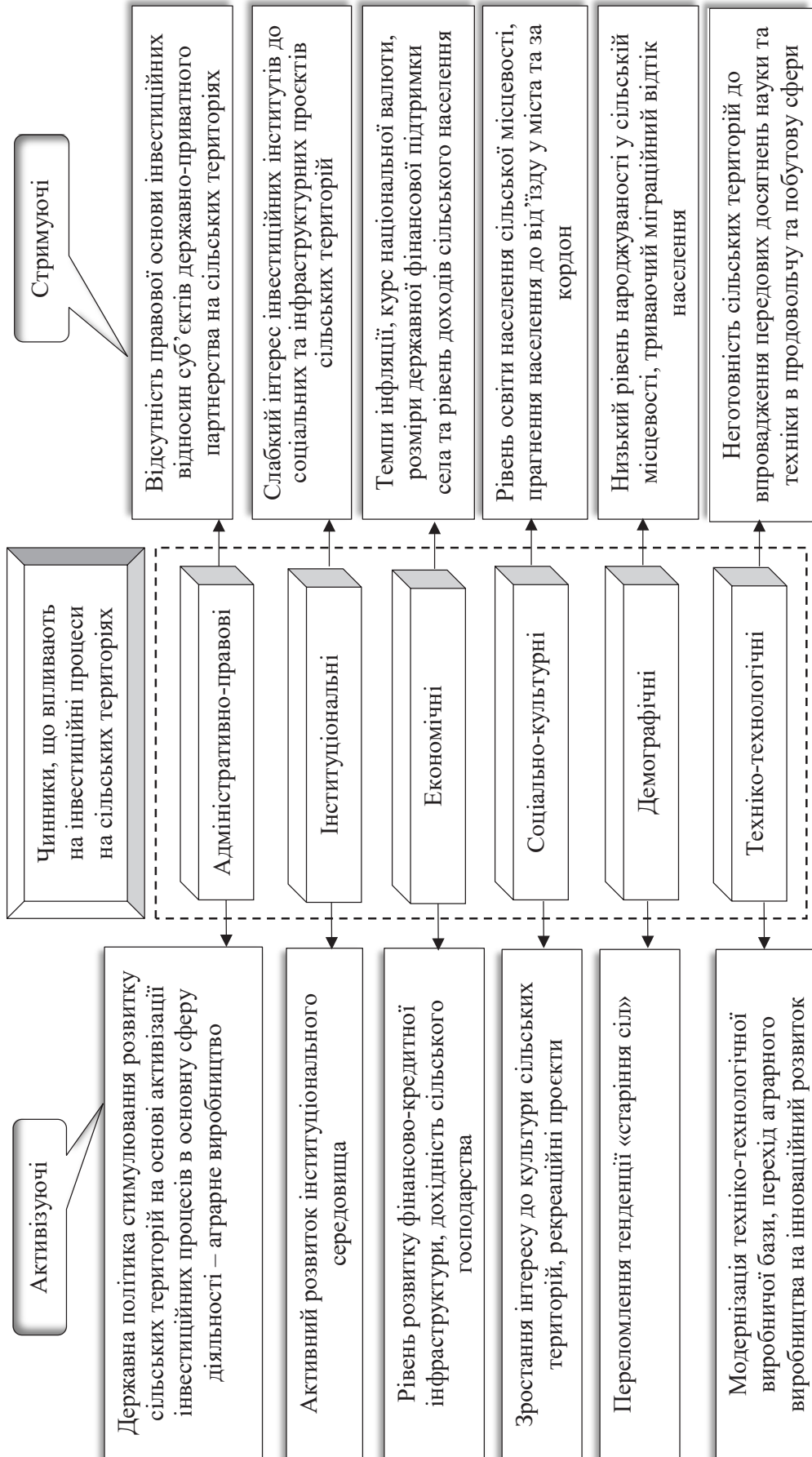

Рис. 3. Чинники, що впливають на інвестиційні процеси на сільських територіях

Джерело: складено авторами

– необхідність відродження підприємств і об'єктів соціально-побутового та житлово-комунального обслуговування, а також будівельних організацій у зв'язку з підвищенням попиту сільського населення на дані послуги.

Використовувані в сучасній економічній науці та практиці методи управління сталим розвитком сільських територій зумовлені особливостями останніх, а також чинниками, що впливають на активність капіталовкладень в умовах сільської місцевості. Усе це вимагає різноманіття застосованих інструментів управління, іноді досить різноспрямованих, сукупний ефект від застосування яких тим не менше має забезпечувати сталий розвиток сільських територій, стабілізацію аграрного виробництва, припинення відтоку населення із сіл у міста та за кордон, поліпшення рівня життя в сільській місцевості. Із цією метою потрібно визначити чинники, які впливають на можливості й активність здійснення інвестицій у сталий розвиток сільських територій.

Спираючись на положення економічної теорії про природу інвестицій, а також на чинне законодавство, нами виявлено особливості інвестування у сталий розвиток сільських територій (рис. 3).

Розглядаючи сільські території не лише як об'єкт управління, а й як специфічну систему, сталий розвиток якої має бути спрямований на економічно й екологічно обґрунтоване, соціально орієнтоване розширене відтворення, необхідно виділити такі основні умови, що сприяють цьому:

– створення ефективної системи використання ресурсного потенціалу сільської місцевості, спрямованої на поліпшення життєзабезпечення й соціально-інфраструктурного розвитку сільських територій, а також забезпечуючої розширене відтворення робочої сили та збереження моральних, культурних, інтелектуальних здібностей майбутніх поколінь сільського населення;

– забезпечення сталого розвитку економіки сільських територій із метою формування відтворювального потенціалу для подальшого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності основних видів господарської діяльності на селі;

– збереження та ефективного використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій із метою його подальшого відтворення й поліпшення екологічної ситуації на селі.

Недотримання цих умов призводить до диспропорцій у соціально-економічному розвитку сільських територій. При цьому порушується рівновага між попитом і пропозицією, падає купівельна спроможність як найважливіша умова відтворювального процесу на селі. Відновлення рівноваги елементів відтворювального процесу в сільській місцевості має ґрунтуватися на плануванні, за допомогою якого визначається та забезпечується цілеспрямований, динамічний і пропорційний розвиток сільських територій.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, позиціонуванню сільських територій як соціо-еколого-економічних систем і розкриттю суті їх сталого розвитку в контексті основних компонентів (агроєкосистеми, економічного й соціально-ментального простору) сприяли використання загальнонаукових та спеціальних науково-дослідних підходів, а також критичний аналіз історично сформованих ідей політичної економії, концепції сталого розвитку й соціоекономіки. Системне уявлення про сільські території як територіально-суспільну систему, яка виникла, перш за все, у результаті просторової диференціації, дає нам змогу констатувати, що головним критерієм сталого розвитку сільських територій є їх безпека, а основною метою – досягнення такої якості життя, яке дає змогу забезпечувати повноцінне існування більшості населення сільських територій. Сталий розвиток сільських територій сьогодні можливий лише за наявності достатнього й ефективного інвестиційного забезпечення. На нашу думку, це можливо лише за умови поєднання зусиль органів державної та місцевої влади, територіальних громад, суб'єктів господарювання, формування та імплементації інвестиційної стратегії, удосконалення державної інвестиційної політики та запровадження відповідного механізму її реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аранчій В.І., Зоря О.П., Голбан Т.Т. Стратегічні напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва на галузевому та господарському рівнях. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 33–38.
2. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія / М.П. Денисенко та ін. ; за ред. д.е.н., проф., М.П. Денисенка, д.е.н., проф. Л.І. Михайлової. Суми : Університетська книга, 2008. С. 288–320.
3. Котенко Н.М. Формування джерел інвестиційної діяльності на сільських територіях. *Інноваційна економіка*. 2012. № 9(35). С. 255–258.
4. Малік М.Й. До питання сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 51–58.
5. Павлов О.І. Сільські території України: функціонально-управлінська модель : монографія. Одеса : Астропринт, 2009. 344 с.
6. Россоха В.В., Пронько Л.М. Об'єднання сільських громад як чинник розвитку земельних відносин. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 9. С. 124–135.
7. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 21–23.
8. Славкова О.П. Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика : монографія. Суми, 2010. 330 с.
9. Сторонянська І., Пелехатий А. Фінансове забезпечення розвитку сільських територіальних громад : монографія. Львів : ІРД, 2014. 190 с.

10. Intellectual Rent in the Context of the Ecological, Social, and Economic Development of the Agrarian Sector of Economics / I.O. Yasnolob et al. *Journal of Environmental Management and Tourism*. 2017. Vol. 7. Issue 23. P. 1442–1450.

REFERENCES:

1. Aranchii V.I., Zoria O.P., Holban T.T. (2019) Stratehichni napriamy investytsiino-innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva na haluzevomu ta hospodarskomu rivniakh [Strategic areas of investment-innovation development of agricultural production at the industry and economic level]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 45, pp. 33–38.

2. Denysenko M.P. (2008) Investytsijno-innovatsijna diial'nist': teoriia, praktyka, dosvid [Investment and innovation activity: theory, practice and experience]. Sumy: VTD «Universytets'ka knyha». (in Ukrainian)

3. Kotenko N.M. (2012) Formuvannya dzherel investytsiynoyi diyal'nosti na sil's'kykh terytoriyakh [Formation sources of investment in rural areas]. *Innovatsijna ekonomika*, vol. 9(35), pp. 255–258.

4. Malik M.J. (2008) Do pytannya staloho rozvytku sil's'kykh terytoriy [On the issue of sustainable rural development]. *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 51–58.

5. Rossokha V.V., Pronko L.M. (2017). Ob'ednannia sil'skykh gromad yak chynnyk rozvytky zemelnykh vidnosyn [Association of rural communities as a factor in the development of land relations]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, no. 9, pp. 124–135.

6. Pavlov O.I. (2009), Sil's'ki terytorii Ukrainy: funktsional'no-upravlins'ka model' [Rural areas in Ukraine: functional and management model]. Odessa: Astroprynt. (in Ukrainian)

7. Sabluk P.T. (2006) Rozvytok sil's'kykh terytoriy – zaporuka vidrodzhennya ahrarnoyi Ukrainy [The development of rural areas is the key to the revival of agrarian Ukraine]. *Bulletin of Agrarian Science*, vol. 5, pp. 21–23.

8. Slavkova O.P. (2010) Rozvytok sil's'kykh terytorij: teoriia, metodolohiia, praktyka [Rural development: theory, methodology, practice]. Sumy. (in Ukrainian)

9. Storonianska I., Pelehatiy A. (2014) Finansove zabezpechennia rozvytku sil'skykh terytorialnykh hromad [Financial support for the development of rural communities]. Lviv: IRD. (in Ukrainian)

10. Yasnolob I.O., Chayka T.O., Gorb O.O., Shvedenko P.Yu., Protas N.M., Tereshchenko I.O. (2017) Intellectual Rent in the Context of the Ecological, Social, and Economic Development of the Agrarian Sector of Economics. *Journal of Environmental Management and Tourism*, vol. 7, issue 23, pp. 1442–1450.